

Üretim Faktörlerinin Uluslararası Arenada Artan Hareketliliği Serbest Ticareti Zayıflatır mı?*

— ◆ —
Donald J. Boudreaux**

Ekonomist Paul Craig Roberts, son zamanlarda, üretim faktörlerinin uluslararası dolaşabilirliğinde görülen artışın, serbest ticaretin bundan böyle her ülkeye faydalı olmayacağı bir durum yaratma tehlikesini içerdiğini ileri sürdü. Bu beyanlar hayli problemlidir. Roberts, (meselâ, korumacı görüşü savunan Pat Buchanan ve Lou Dobbs'tan farklı olarak) çalışmalarına gerçek bir serbest piyasa temayülünün hâkim olduğu profesyonel bir ekonomisttir; onun serbest ticarete yönelik genel şüpheciliği *New York Times* gibi prestijli yayın organlarında yer aldı ve Roberts, Kongre'nin bazı önemli üyeleriyle birlikte, serbest ticareten şüphe duyan bir koalisyon oluşturdu

Faktör Hareketliliği, Mutlak Üstünlük ve Mukayeseli Üstünlük

Serbest ticaretin haklılaştırıldığı temel mukayeseli üstünlük ilkesidir ve en bilinen şekliyle David Ricardo'nun *Principle, of Political Economy and*

* "Does Increased International Mobility of Factors of Production Weaken the Case for Free Trade?", *Cato Journal*, Vol. 23, No: 3.

** Prof., George Mason Üniversitesi.

Taxation (1817) adlı kitabının 7. Bölümünde ortaya konmuştur. Bu ilke, bir ülkenin tüm mal ve hizmetleri dışarıda üretilebildiğinden çok daha fazla miktarlarda üretebilse bile, veya, spektrumun tersinden bakıldığında, her şeyi dışarıda üretilebildiğinden daha az miktarlarda üretebilse bile, uluslararası serbest ticaretten kâr elde edebildiğini gösterir. Mukayeseli üstünlüğün kitaplarda ortaya konan modellerinde, bazı üretim faktörlerinin uluslararası hareket serbestisinin olmadığı farz edilir.

Roberts, mukayeseli üstünlüğün kitaplarda yer alan modellerinde varsayıldığı üzere, faktör akışkanlığının olmamasının, ilkenin uygulanabilirliğindeki temel eleştiri noktası olduğunu ifade eder. Schumer ve Roberts (2004)'ın ortaya koyduğu gibi: “Üretim faktörleri yer değiştirip en fazla verimli oldukları yerlerde toplanırlarsa mukayeseli üstünlük zayıflatılmış olur... Böyle bir durumda, artık ortak/paylaşılan kazançlardan söz edilemez –bazı ülkeler kazanır, bazıları kaybeder.”

Roberts bu noktayı *mises.org* sitesinde ayrıntılarıyla anlatır: “Ekonomistlerin iki asırdır bildiği gibi, bir malın başka bir mala göre fırsat maliyeti üretim faktörlerine bağlıdır. Eğer üretim faktörleri toplanıp daha iyi şartlara sahip başka yerlere gidebilirse, bir ülkenin mukayeseli üstünlüğünü belirleyen ülke içi maliyet oranları üretim faktörleriyle beraber yok olur.” *Mises.org* sitesinin başka bir yerinde, Roberts, görüşlerinde ısrar ederek, şöyle der: “Üretim faktörleri, eğer ülkeden ayrılabilirse, mukayeseli üstünlüğe sahip oldukları ülkede uzmanlaşmazlar. Mutlak üstünlüğün mevcut olduğu yurt dışına kayabilirler... Meselâ, mukayeseli üstünlüğe göre uzmanlaşmış, ticaret yapan bir ülke düşünün. Şimdi, kapitalistler için, kendi ülkelerinde mukayeseli üstünlüğe göre, ülke dışında ise mutlak üstünlüğe göre üretken faktörleri yeniden tahsis etme fırsatını yaratan yeni gelişmeleri devreye sokun. Sonuç, serbest ticaretin, ticaret yapan ülkelere karşılıklı kazanç sağlayan ortamı çöker.”¹

Paul Craig Roberts, mukayeseli üstünlük ilkesini anlamamaktadır. Faktörlerin uluslararası akışkanlığının, bir ülkeyi –bu ülkeye “Ricardia” diyelim- mutlak üstünlüğün tümünden mahrum bıraktığı ve böylece ülkenin uzmanlaşmaktan ve diğer ülkelerdeki insanlarla ticaret yapmaktan

¹ Bu alıntılar şu adreste bulunabilir: www.mises.org/blog/archives/robrts_again_replies_to_boudreaux_000622.asp; www.mises.org/blog/archives/roberts_replies_again_000632.asp; www.mises.org/blog/archives/th_real_issues_1462.asp.

kazanç sağlama fırsatını yok ettiği yalnızca iki durum vardır. Bunların ikisi de görülmemiş ve ihtimal dahilinde olmayan durumlardır; gerçekleştirmeleri ihtimali daktilonun tuşlarına gelişigüzel vuran afacan bir çocuğun Hamlet'i yazma şansı ile aynıdır.

İlk durum, faktör mobilitesinin faktörlerinin uluslararası yer değiştirmesine sebep olması durumudur, ki bu dünyanın her ülkesinin her bir mal ve hizmeti üretiminde aynı iç maliyetlere sahip olması sonucunu yaratır.² Eğer böyle bir sonuç çıkarsa, faktör akışkanlığının, Ricardia'nın, dünyadaki tüm diğer ülkelere göre mukayeseli üstünlüğünü (ve mukayeseli zararını) tümenden yok ettiği doğru olacaktır. Ayrıca, Ricardia'da yaşayan insanların uluslararası uzmanlaşmadan ve ticaretten potansiyel kazançları ortadan kalkacaktır. (Mukayeseli üstünlük, Ricardia'da uzmanlaşma ve ticareti tesis etmeyi sürdürecektir). Ricardia hükümetinin engellemesi veya regüle etmesi gereken bir uluslararası ticaret mevcut olmayacaktır.

Bu senaryodaki hiçbir şey, Ricardia'daki tüm maliyetleri dünyanın geri kalanında mevcut olan maliyetlerle denk hâle getiren faktör akışkanlığının Ricardia'da veya başka herhangi bir ülkede yaşayan insanların durumlarını kötüleştireceğini göstermez. Üretim faktörleri bir ülkeden başka bir ülkeye hareket ettiğinde, kazançlarının en fazla olduğu yere giderler, ki bu da genellikle verimlerinin en yüksek olduğu yer anlamına gelir. Tüm üretim faktörleri dünyanın herhangi bir yerinde daha verimli iş/çalışma alanı bulabildiklerinde, bazı faktörler başka bir yere gitmek için Ricardia'ya ayrılacak, başka yerlerdeki diğer faktörler de Ricardia'a geleceklerdir. Büyük miktardaki faktör akışkanlığının sebep olduğu bu artan verimlilik ulusların zenginliğinin arttığı anlamına gelir.

Faktör akışkanlığının bir ülkeyi mukayeseli üstünlükten mahrum bıraktığı ikinci durum, "resmen" tüm üretim faktörleri ülkeyi terk edip, başka bir yere yerleştiği zaman ortaya çıkar. Bu ikinci senaryoyu açıkça mümkün kılan kuramsal temayülün, Roberts'ın zihnindeki karışıklığın kaynağı olduğunu sanıyorum.

Bir ülkenin –"Advantia" diyelim- her şeyin üretiminde mutlak üstünlüğe sahip olduğunu farz edin. Advantia'nın iklimi ve kaynakları her türlü mal ve hizmetin etkili üretimi için çok elverişlidir. David

² Ben burada ulaşım maliyetini ve uluslararası ticaretin diğer maliyetlerini göz ardı ediyorum. Bu tip maliyetler hiçbir ülkenin her hangi bir mal veya hizmet üretiminde diğer başka ülkeler üzerinde mukayeseli üstünlüğe sahip olmadığı koşulların tanımlanmasında hiçbir temel değişime yol açmaz.

Ricardo ve diğer ticaret teorisyenleri, Advantia'da yaşayan insanların mukayeseli üstünlük sağlayacakları şeylerin üretiminde uzmanlaşmaktan ve diğer ülkelerdeki insanlarla serbestçe ticaret yapmaktan hâlâ kazanç sağlayabileceklerini gösterir.

Hiçbir ekonomist gerçek dünyada Advantia gibi bir ülkenin var veya var olmasının mümkün olduğuna asla inanmaz. Bu tip tabii olmayan bir varsayımın yapılmasındaki amaç mukayeseli üstünlüğün şaşırtıcı ve evrensel gücünü göstermektir. Eğer bir ülkede, uydurma Advantia ülkesindeki gibi çok büyük avantajlara sahip olan insanlar yine de daha az avantajlı konumda olan ülkelerle yaptıkları ticaretten kâr elde edebiliyorlarsa, o zaman gerçek dünyada var olan ülkelerde yaşayan insanların niçin serbest ticaretten kazanç sağlayacaklarını anlamak çok daha kolay olacaktır.

Advantia'da yaşayan insanların bile uluslararası ticaretten kârlı çıkacağı yönündeki bu olgusal gerçeği ortaya koymak için ekonomistler, çoğunlukla, bazı üretim faktörlerinin Advantia'ya gidemeyeceğini varsayar. Bunun sebebi şudur; eğer Advantia'nın üstünlüğü –kimileri buna “mutlak üstünlük”³ der – çok baskınsa ve tüm üretim faktörleri serbestçe hareket edebiliyorsa, o zaman, bu faktörlerin hepsi Advantia'ya gidecektir.

Roberts, Endonezya, Hindistan ve Meksika gibi ücretlerin düşük olduğu ülkelere gerçek dünyadaki Advantia'lar gibi muamele eder. Üretim faktörlerinin uluslararası hareket edebilme yeteneğinin, çok yakında, sermayenin, Birleşik Devletler gibi yüksek ücretlerin olduğu ülkelere gerçek dünyadaki bu tip Advantia'lara doğru toplu hâlde kaçmasına sebep olacağından endişe eder. Roberts, muhakemesini daha da ileri götürüp, üretim faktörlerinin tümü uluslararası hareket serbestisine sahip olduğu zaman, mukayeseli üstünlük ilkesinin ve serbest ticaretin söz konusu olmayacağını çok iyi anlaşılan bir gerçek olduğunu ileri sürer ve bu konudaki kaygılarını kabul gören iktisadî teori üzerinde temellendirmeye çalışır.

Advantia'nın “mutlak” üstünlüğünün mukayeseli üstünlük ilkesini uluslararası ticarete uygulanamaz hâle getirmesi için gerçekten de tüm üretim faktörlerinin – veya, en azından, bütün insanların – Advantia'ya gitmesi gerekir. Advantia dışındaki bir ülkede tek bir kişi bile kalsa, bu kişi, belli bir miktar mal ve hizmet üreterek, Advantia'da yaşayan insanla-

³ Ekonomistler tarafından bile genellikle kullanılmamasına rağmen, “mutlak üstünlük” şaşırtıcı biçimde kaygan bir terimdir, işaret ettiği kavram gibi (Brands 1968).

Piyasa

ra karşı mukayeseli üstünlüğe sahip olacaktır ve böylece karşılıklı olarak avantaj sağlanan uluslararası ticaret mümkün hâle gelecektir.

Birleşik Devletler'in nüfusunun tamamen tükeneyeğine inanması ihtimal dahilinde olmadığı için, faktörlerin artan hareket serbestisinin mukayeseli üstünlük ilkesini (ve bu ilke üzerine kurulan serbest ticareti) uygulanamaz hâle getirdiğini belirttiği zaman, Roberts, kesin bir biçimde, yanlış yola sapmış olur.⁴

Sermaye Stoku Sabit Değildir

Paul Craig Roberts'in gerçek kaygısı, belki de, sermayenin⁵ uluslararası alanda daha fazla hareket serbestisine sahip olmasının mukayeseli üstünlüğün uluslararası yapısını değiştireceği ve Birleşik Devletler'in ve diğer sanayileşmiş ülkelerin yalnızca ücret oranlarının düşürülmesiyle önlenemeyen işçi fazlalığından muzdarip olacağı bir yapıyı meydana getireceğidir. Amerikalı işçilerin daha verimli olmasını (ve böylece daha yüksek ücret almasını) sağlayan sermayenin çoğu çok daha bol işçi stokunun var olduğu ülkelere giderse, Amerikalı işçilerin mukayeseli üstünlüğü uzmanlaşmış ve yüksek verime sahip sermaye araçlarını kapsayan sanayiden, daha emek yoğun üretim metotları tarafından tanımlanan sanayiye doğru kayar. Sermayenin gittikçe artan bir miktarı, Hindistan, Malezya, Meksika ve düşük ücretlerin olduğu diğer ülkelere aktıkça Amerikalı işçilerin ücretleri, verimliliklerinin düşmesine daha fazla işçinin, Amerika'da sürekli azalan sermaye stoğuyla beraber çalışmak için rekabete girdikçe düşecektir.

Roberts'in kaygısı yalnızca mukayeseli üstünlük ilkesini uygulanamaz hâle getirmez, aynı zamanda, üretim faktörlerinin artan uluslararası hareket serbestisiyle de yalnızca tesadüfî bir bağlantısı vardır. Üretim faktörlerinin uluslararası akışkanlığı serbestisi, bugün sermaye yoğun sanayilerde mukayeseli üstünlüğe sahip olan işçilerin bu üstünlüğü kaybetme

⁴ Tabii ki eğer bu uç durum gerçekten meydana gelir ve Advantia'ya doğru faktör hareketliliği sonucunda bir ülke (Ricardia) tamamen nüfusunu yitirirse, bu nüfussuz kara parçasının artık mukayeseli üstünlüğe sahip olmayacağı gerçeği bütünüyle saçmadır/abestir. O ülkede kimse yaşamaz. Hiçbir anlamlı yargıya göre Ricardia artık bir ülke değildir. Hâlâ nüfusa sahip olan ülkeler ve kartografların/haritaçıların hâlâ "Ricardia" olarak tanımlayabileceği boş kara parçasında mukayeseli üstünlüğün ve ticaretin var olmamasına ağlamak/sızlanmak, Dünya ve Jüpiter arasında mukayeseli üstünlüğün ve ticaretin var olmamasına ağlamaktan daha fazla bir anlam ifade etmez.

⁵ "Sermaye" ile sermaye mallarını kastediyorum – fabrikalar, makineler, araştırma kurumları ve buna benzer mallar.

si ve zamanla mukayeseli üstünlüklerinin daha emek yoğun sanayilere doğru kaydığının farkına varması için şart değildir. Mallarda ve hizmetlerde serbest ticaret de tek başına böyle bir değişime sebep olabilir, sermaye ilk ortaya çıktığı ülkeye sıkı sıkıya bağlı kalsa bile. Meselâ, yatırımcılar Malezya'ya otomobil fabrikaları kurarlarsa, Malezya otomobil üretiminde mukayeseli üstünlüğe sahip olabilir. ABD'ye Malezya'dan yapılan otomobil ithalatı, pekâla General Motors'u ve Ford'u iflasa sürükleyebilir ve binlerce Amerikalı otomobil işçisi için başka yerde, belki daha emek yoğun sektörlerde ve GM ve Ford'un verdiği ücretlerden daha düşük ücretlerle, iş bulmayı zorunlu hâle getirebilir.

İthalatın, ülke içindeki uzun dönem işsizliği artırdığı, ücretleri düşürdüğü ve ulusu fakirleştirdiği yönündeki bu tip kaygılar standart korumacı argümanlardır. İktisat bu tip kaygıların neden yersiz olduklarını ortaya koyar.⁶ Uluslararası faktör hareketliliğindeki serbestinin bildik şeylerde yaptığı tek değişiklik tesadüfen ortaya çıkar. Bu şudur: A ülkesi bazı sermaye yoğun endüstrilerde mukayeseli üstünlüğünü gerçekten o ülkede oluşan veya oradan kaynaklanan sermayeyle değil, B ülkesinden çıkıp A ülkesine yerleşen sermayeyle kazanır.

Eğer bu tip sermaye yerleşimi yeterince geniş bir ölçekte oluşursa, B ülkesindeki çalışanlar daha fakir hâle gelebilirler. Ancak, ticareti sınırlandırmak onların durumlarını iyice kötüleştirecektir. Daha düşük fiyatlı ve daha kaliteli yabancı ürünleri alma imkânlarını engelleyerek insanların refah düzeylerini geliştirmek ihtimâl dâhilinde değildir.

Uluslararası sermaye akışkanlığının çalışanların fakirleşmesine mi yoksa zenginleşmesine mi yol açacağı sermayenin bir ülkeden bir başkasına gitme sebebine bağlıdır. Yüksek vergiler, ağır yük getiren düzenlemeler ve yatırımları caydırıcı mahiyette olan bu tip diğer politikalar, Amerika'nın sermaye stokunu azaltacak ve Amerikalıları fakirleştirecektir. Eğer bu tip politikalar iyice kaynaşursa, toplu hâlde sermaye akını (sermayenin başka ülkelere gitmesi veya değerinin düşmesi veya her ikisi yoluyla) kuvvetli bir ihtimâl hâline gelir. Fakat, sermaye diğer ülkelere tamamen sağlıklı sebeplerle de gidebilir – meselâ, eğer diğer ülkeler ken-

⁶ Uluslararası ticaret hakkındaki literatür muazzamdır. Özellikle ortaya konan iyi yaklaşımlar şunlardır: Bastiat (1964), Bhagwati (2002), Irwin (1996), Irwin (2002), Lindsey (2002), Norberg (2003), R. Roberts (2001), Yeager ve Tuerck (1966).

di yatırım ortamlarını geliştirirlerse. Bu tip sağlıklı sermaye akışlarının Amerika'nın sermaye stokunu azaltması ihtimâli yoktur.

Eğer diğer ülkeler serbest piyasa politikalarını daha iyi uyguladıkları için belli orandaki sermaye Birleşik Devletler'den o ülkelere giderse, – Birleşik Devletler'in bunu takiben kendi serbest piyasa politikalarından daha da uzaklaşmadığını varsayarak – bu sermaye, muhtemelen, yeni ve daha verimli sermayenin yeri tarafından alınacaktır.

Sermaye stokunun sabit olmadığı çoğunlukla göz ardı edilen çok mühim bir gerçektir. Bu, ekseriyetle piyasanın yönlendirdiği politikaların olumlu fonksiyonudur. Hükümet sermaye üzerine ne kadar az ve hafif yük yüklerse ve mülkiyet hakları, sözleşme hürriyeti ve hukukun üstünlüğü ne kadar fazla korunursa, sermaye stoku da o kadar fazla olacaktır. Belirli makineler veya fabrikalar Birleşik Devletler'den Malezya'ya veya Meksika'ya giderse, bu tip bir sermaye akışı, Birleşik Devletler'de başlangıçta yaratılması teşvik edilen kurumları, yasaları, devlet politikalarını ve müteşebbislik kültürünü kendi başına değiştirmez. Eğer Amerika'nın mevcut yatırım ortamı vergi artışları veya külfetli düzenlemeler gibi yüklerle bozulursa, yatırımcılar ve müteşebbisler Birleşik Devletler'de yeni sermaye yaratacaklardır.

Şu konunun anlaşılması önemlidir: Paul Craig Roberts'ın sermayenin gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere çekme olarak tanımladığı unsurun ta kendisi Birleşik Devletler'de daha fazla sermaye yaratılmasını sağlamayacak şekilde için iş başında olacaktır. Bu faktör, sermayenin yüksek ve yükselen marjinal verimliliğidir. Bir miktar sermaye Birleşik Devletler'den ayrıldığında (başka bir yerdeki marjinal verimliliği arttığı için diyelim), Birleşik Devletler'deki emek arzı sermaye arzına kıyasla artış gösterir – bu da Birleşik Devletler'de sermayenin marjinal verimliliğini artırır ve böylece buraya yeni yatırımları teşvik eder.

Bu yeni yatırımlar, Amerikalı işçilerin (yeni oluşturulan) mukayeseli üstünlüğe sahip oldukları sanayilere yapılacaktır. Bu işçilerin verimi ve bunun sonucunda ücretleri, bu yeni sanayilerde, eski sermayenin ticarî kısıtlamalarla Birleşik Devletler'de zoraki tutulması durumunda oluşacak ortamdakilere kıyasla daha da yüksek olacaktır. Sonuç olarak, Amerikalı çalışanlar, eskiden Birleşik Devletler'de olan sermayeyi almış olan ülkelerdeki çalışanlara göre daha verimli olacaklardır.

Sonuç

Nihayetinde, Paul Craig Roberts'ın ortaya koyduğu düşünce, Ross Perot'u 1992 yılında NAFTA'nın "giant sucking sound" yaratacağı yolunda uyarı yapmaya sevkeden şey dâhil, korumacı fikre sahip diğer pek çok insanın korkularıyla hemen hemen aynıdır. Fikir şudur: Serbest ticaret sermayenin Birleşik Devletler'den ve diğer Batı ülkelerinden düşük ücretlerin olduğu gelişmekte olan ülkelere doğru toplu hâlde akışını teşvik eder. Serbest ticaret politikalarını terk etmek belki de bu sermaye akışını azaltmanın tek veya en iyi yoludur. Eğer Amerikan hükümeti ithalata kısıtlarsa, Microsoft, Ford, General Electric ve diğer yüksek ücret sağlayan Amerika firmaları yurtdışına üretim yapma güdülerinin çoğunu kaybedecekler, üretim ve iş imkânlarını Amerika'da tutacaklardır.

Eğer dünya sabit bir sermaye stokuna sahip olsaydı, bu tip bir kaygı, sermaye miktarının sabit olmadığı gerçek dünyada olmuş olacağından daha makul olurdu. Amerika'nın sermaye birikiminin şu anda fazla olduğu ve artmaya devam ettiği (ki bu Birleşik Devletler'de ağırlıklı yabancıların yatırım yaptığı anlamına gelir) gerçeği göz ardı edilirse, yurt dışına gitmiş olan sermayenin yerine koymak için Birleşik Devletler'de çok az miktarda yeni yatırım yapılacağı görüşü doğru olur. Eğer böyleyse, sorun serbest ticaret olmayacaktır. Sorun Birleşik Devletlerde yatırım yapmanın cazibesini azaltan politika ve kurumsal değişiklikler olacaktır. Kaçacak ve yerine bir başkası konamayacak olan sermayeyi biraz daha uzun bir süre ülke içinde tutmak için serbest ticareti kısıtlamak saçma ve beyhude bir yaklaşımdır.

Çeviren: A. Zeynep Kopuzlu